

Nog altijd is de cacao­boer straatarm

Chocola is een gewild product; toch behalen de meeste cacao­boeren geen fatsoenlijk inkomen. Basale kennis over teelt ontbreekt en de landbouwvoorlichting faalt. Ook hebben de keurmerken om de cacao­boer te steunen weinig effect gesorteerd. 'Twintig jaar geleden kwam 16 procent van de prijs van een reep chocolade bij de boer terecht, nu is dat amper 8 procent.'

TEKST RENÉ DIDDE FOTO ISSOUF SANOGO/AFP/ANP INFOGRAPHIC GEERT-JAN BRUINS (WUR)

NIELS ANTEN,
hoogleraar Gewas- en Onkruidecologie in Wageningen

‘De landbouwvoorlichting schiet tekort’

In het Westen eten we steeds meer chocolade, met een stevige impuls tijdens de corona-jaren. Maar daar worden de Afrikaanse producenten van de grondstof cacao niet beter van. De circa drie miljoen, meest kleine boeren kampen al decennia met grote problemen. Vooral in de West-Afrikaanse landen Ghana en Ivoorkust, waar zeventig procent van de cacao vandaan komt, leeft driekwart van de cacao-boeren onder de armoedegrens. ‘Hun povere inkomsten gaan op aan primaire behoeften als voedsel, medicijnen en schoolgeld. Er blijft weinig over om te investeren in de broodnodige verbetering van de teelt’, constateert econoom Yuca Waarts van Wageningen Economic Research.

De cacao-boeren telen daardoor langer door met oude cacao-bomen, die ze eigenlijk na twintig jaar zouden moeten vervangen. De bodem raakt bovendien uitgeput omdat ze geen geld hebben voor mest. Vaak nemen ze de boeren nieuw areaal in productie door een stuk regenwoud te kappen. Op deze manier is in ‘s werelds grootste cacao-producerende land Ivoorkust vanaf 1970 tachtig procent van de tropische bossen gekapt voor de cacao-teelt, schat het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken. Daar komt bij dat temperatuurstijging en een veranderend neerslagpatroon als gevolg van klimaatverandering negatief kunnen uitpakken voor de cacao-teelt. Vooral langere perioden van droogte zijn desastreus voor de cacao-bomen, die het best gedijen in het vochtige klimaat van het tropisch regenwoud.

TWEEDERDE GECERTIFICEERD

Om verbetering te brengen in de situatie van de kleine cacao-boer zijn onder meer keurmerken in het leven geroepen, zoals Fairtrade en Rainforest Alliance. De Nederlandse cacao-sector sprak al in 2010 af dat in 2025 alle chocolade in Nederland een van de keurmerken moest dragen.

In 2018 was volgens het CBS 66 procent gecertificeerd.

De consument lijkt ook bereid voor verantwoorde chocolade te betalen. Tony’s Chocolonely werd in 2012 door het journalistieke televisieprogramma Keuringsdienst van Waarde ontwikkeld met het ideaal om de positie van cacao-boeren te verbeteren. De karakteristieke repen doen het niet alleen goed in supermarkten maar ook als hip cadeau in de markt van relatiegeschenken. Het merk had in 2020 een aandeel van ongeveer 16 procent van de Nederlandse markt van chocoladerepen.

De verwachting is dat economisch sterk opgekomen landen als China en India de wereldvraag naar cacao gaan opstuwen van vier naar vijf miljoen ton per jaar. Dat zou volgens de wetten van de economie tot een prijsverhoging moeten leiden, maar dat valt flink tegen, constateert Yuca Waarts. ‘Sterker, er lijkt eerder sprake van een overaanbod van cacao, doordat meer kleine boeren cacao gaan produceren. We spreken al jaren over een fatsoenlijk, leefbaar inkomen voor cacao-boeren’, maar ze ziet het niet terug in klinkende cijfers.

Hoe kunnen we begrijpen dat een wereldwijd gewild product als cacao zowel agronomisch als economisch op een laag pitje blijft draaien? ‘De cacao-prijs fluctueert voortdurend en vertoont een dalende trend. Toch zetten boeren er, als ze kunnen, zelfs met een dalende prijs, een paar bomen bij. Cacao-teelt is een traditie die in elk geval wat zekerheid biedt. Er zijn bovendien amper alternatieven’, verklaart Waarts.

In november becijferde zij in het rapport *Balancing the Living Income Challenge* dat zelfs als we twee keer zoveel zouden betalen voor

chocolade weliswaar het inkomen van alle keuterboeren in Ghana en Ivoorkust stijgt, maar dat veel boeren er nog steeds geen fatsoenlijk inkomen aan overhouden. Dat komt doordat ongeveer zeventig procent van de boeren slechts dertig procent van de hoeveelheid cacao produceert. ‘Het verhoogt het inkomen per boer slechts een klein beetje. De prijsverhoging komt vooral terecht bij de grotere boeren, die grotere volumes telen. En de hogere prijzen kunnen ook tot overproductie leiden.’

SNOEIEN GEBEURT NIET

Grotere boeren werken professioneler en kunnen vaker de sprong maken naar beter plantmateriaal en bodembewerking. ‘Zij kunnen ook tijd en geld besteden om zich te bekwanen in het snoeien van de cacao-bomen en ze kunnen kunstmest kopen’, zegt Niels Anten, hoogleraar Gewas- en Onkruidecologie in Wageningen. Anten verrichtte veel onderzoek naar de cacao-teelt en is al jaren betrokken bij veldexperimenten in West-Afrika.

Volgens hem zijn de kleine cacao-boeren moeilijk te bereiken. ‘Een boer denkt: ik snoei niet, want die takken dragen volgend seizoen mijn cacao-bonen, dus die ga ik niet weghalen.’ Anten ziet een parallel met de manier van werken direct na de Tweede Wereldoorlog in Nederland. ‘Toen hadden fruitteelaars enorme appelbomen die steeds meer ruimte innamen en steeds minder appels opbrachten. Cacao-bomen terug-snoeien tot een kleiner formaat maakt een hogere dichtheid en een hogere opbrengst mogelijk. De landbouwvoorlichting schiet tekort.’ Daarnaast signaleert Anten een opmerkelijk gebrek aan fundamentele kennis. Op on-

FOTO: AFP/ANP

Een arbeider oogst cacaobonen op een biologische plantage in Ivoorkust.

derzoeksstations van het Cocoa Research Institute in Ghana zag hij de cacao-opbrengst gemakkelijk verviervoudigen, van 550 kilogram naar 3000 kilogram per hectare. ‘In de praktijk van de grotere boerenbedrijven bleef dat steken op 1200 kilogram. Dat is minder dan de experimentele proeven, maar nog altijd meer dan een verdubbeling ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Schimmels en de plantdichtheid spelen een rol in de boerenpraktijk.’

De onderzoekers hebben nog geen eenduidig beeld van wat de succes- en faalfactoren nu precies zijn. ‘We moeten in samenwerking met de onderzoeksinstituten nog basale vragen beantwoorden, zoals welke meststoffen doorslaggevend zijn op welk type bodem’, aldus Anten.

KLEINE AREALEN

Een paar deuren verderop in Wageningen werkt Ken Giller, hoogleraar Plantaardige productiesystemen, die van de problematiek van de kleine boeren in Afrika zijn levenswerk heeft gemaakt. ‘We zien de armoedeval bij vrijwel alle boeren in Afrika, ook in de koffie- of maisteelt. Het is de armoede van een groeiende bevolking die voor negentig

procent werkzaam is in de landbouw en op steeds kleinere arealen’, analyseert Giller. Dat is een gevolg van de Afrikaanse overervingsstructuur, waarbij bijvoorbeeld vier kinderen allemaal een kwart van de grond erven.

Naast de gebrekkige landbouwvoorlichting signaleert Giller dat regeringen te weinig investeren in kennis en de opbouw van infrastructuur. ‘Er bestaan wel subsidies en prijsgaranties voor cacao, maar bijvoorbeeld kunstmest is in Afrika door gebrek aan subsidies tien keer zo duur als in Azië.’ Verder wijst hij de neoliberale trend in de wereldvoedsel economie aan als oorzaak van de armoede. ‘Twintig jaar geleden kwam nog 16 procent van de prijs van een reep chocolade bij de boer te terecht, nu is dat amper 8 procent. Bijna de helft blijft aan de strijkstok hangen van de handel, de chocolademakers en de supermarkten.’

Daar komt bij dat cacao teeltechnisch niet gemakkelijk is, valt hij Niels Anten bij. ‘De levensduur van een cacao boom is twintig jaar, dus verbetering van rassen leidt veel langzamer tot resultaat dan bij eenjarige gewassen. En we weten pas sinds kort dat kalium een veel belangrijker element is in de

kunstmest voor cacao dan stikstof en fosfor. Het onderzoek stond vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw nagenoeg stil.’ Volgens de agronomische onderzoekers komt dit vooral doordat de cacao verwerkende bedrijven in Europa tot tien jaar geleden vooral op het >

YUCA WAARTS,
econoom bij Wageningen
Economic Research

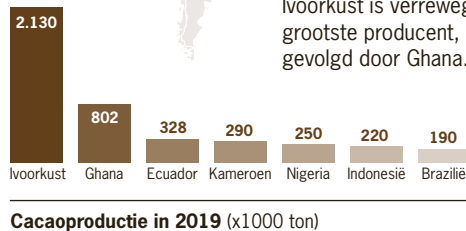
‘Cacaoteelt is een traditie, er zijn bovendien amper alternatieven’

CACAOPRODUCTIE WERELDWIJD

De cacao productie vindt plaats in een strook van ongeveer tien graden ten noorden en tien graden ten zuiden van de evenaar.

De cacao boom draagt gedurende ongeveer twintig jaar maximaal vrucht; zo'n dertig tot veertig vruchten per jaar.

Een vrucht bevat veertig tot vijftig cacaobonen. Dat levert per boom een oogst op van een halve tot een kilogram cacao per jaar.

Theoretisch is volgens Wageningen onderzoek vijf kilogram per boom mogelijk.

rendement voor de aandeelhouders letten. 'Het verandert nu langzaam onder invloed van duurzaam beleggen', aldus Anten.

Toch is Ken Giller niet pessimistisch. Er zijn kansen voor de boeren, zegt hij. 'Er wordt in Ghana en Ivoorkust al steeds meer gewerkt

FOTO: GUY ACHERMANS

KEN GILLER,
hoogleraar Plantaardige
productiesystemen in Wageningen

'De verwerking van cacaobonen kan veel meer in Ivoorkust en Ghana plaatsvinden'

met een diversificatie in de cacaoteelt en met landbouw in combinatie met bosbouw, agro-forestry in jargon.' Daarbij worden bijvoorbeeld cacaobomen tussen de tropische woudreuzen geplant. 'De cacaobomen profiteren van de schaduw van de tropische bomen. Het blad dat van de bomen valt, levert na een seizoen compost op die de bodem ten goede komt', legt Giller uit. Een promovendus onderzoekt de kansen om de overgebleven peulenschillen van de geoogste cacaobonen samen met de boombladen te composteren.

Agro-forestry biedt wellicht ook kansen voor het tegengaan van klimaatverandering, voor aanplant van bomen in het tropisch regenwoud en herstel van de biodiversiteit. 'Ik denk dat agro-forestry in combinatie met cacao op goed gekozen locaties voor ecologische verbinding zones kan zorgen tussen natuurreservaten', aldus Giller. Toch zijn er ook twijfels over deze vorm van agro-forestry. Want enerzijds koelen de tropische bomen de cacaobomen, ze concurreren ook met elkaar om het soms schaarse water ten tijden van droogte.

Een andere optie is om bij aanplant van jonge cacaoplantjes en nieuwe tropische bomen ook bananenboompjes te planten. 'De bananen zorgen tijdens de kwetsbare eerste jaren

van de cacaoboompjes met hun enorme bladeren voor voldoende schaduw. Later nemen de tropische bomen de schaduwwerking over', zegt Giller. 'En de boeren beschikken met bananen over een interessant tweede gewas.' Ook natuurbeheer en 'carbon credits' voor de opslag van CO₂ door bomen kunnen voor aanvullend inkomen zorgen, aldus de onderzoekers.

SET VAN MAATREGELEN NODIG

Volgens IDH, the Sustainable Trade Initiative, is een hele set van maatregelen nodig. IDH is een ngo die in ontwikkelingsprojecten kan meefinancieren en onder meer actief is in de cacao. 'Alleen intensivering van de teelt, prijsverhoging van de cacao of certificering van de chocolade werkt niet als we cacao boeren een leefbaar inkomen willen laten verdienen', zegt ad-interim directeur cacao markt en alumnus Frank Joosten. 'Om de positie van de cacao boeren te verbeteren, moeten we snel toe naar een meer gesegmenteerde aanpak waarbij de boer en zijn of haar mogelijkheden centraal staan. De grootte van het bedrijf – 1 tot 4 hectare of meer, de regio – steeds droger, of nog nat genoeg – en de aanwezigheid van arbeid, infrastructuur en afzetmarkten voor andere producten zijn daarin bepalend', analyseert Joosten.

FOTO GUY ACKERMANS

FRANK JOOSTEN,
ad-interim directeur cacaomarkt IDH

‘Alleen intensivering, prijsverhoging of certificering werkt niet’

Het probleem is dat overheden, kredietverstrekkers en multinationals nog altijd te weinig met elkaar optrekken. ‘We moeten af van het werken op afzonderlijke eilandjes’, zegt Joosten. ‘Micro-kredietorganisaties en banken in Ivoorkust lenen bijvoorbeeld aan cacaoöperaties en hun leden, maar stemmen dat vaak niet af met de voorlichtingsdiensten van de overheden of de duurzaamheidsprogramma’s van de multinationals’.

VAART MAKEN

Volgens Niels Anten moet er onderhand vaart worden gemaakt. ‘De consumptie van cacao zal vroeg of laat groeien. Als de productie op hetzelfde niveau blijft, zal dat ten koste gaan van regenwoud, of van landbouwgrond waar nu elementaire voedselgewassen groeien’. Ken Giller ziet een verbetering die al gaande is. ‘Er ontstaat meer toegevoegde waarde als de bewerking van de geogste cacao bonen in eigen

land wordt uitgevoerd.’ Jaarlijks gaat zo’n 750 duizend tot 800 duizend ton cacao naar ‘s werelds grootste cacao-importhaven Amsterdam, waar de cacao bonen worden opgeslagen en doorgevoerd. Zonder ook maar één boon te produceren, is Nederland met deze doorvoer na Ivoorkust de grootste cacao-exporteur ter wereld. Een deel wordt in Nederland verwerkt tot cacao massa, cacao boter en cacao poeder. ‘Die bewerking en verwerking kunnen veel meer in Ivoorkust en Ghana plaatsvinden’, denkt Giller. ‘Zeker voor de export van chocolade naar China, kan dat meer economische ontwikkeling in eigen land opleveren, waarvan de kleine cacao boeren kunnen profiteren.’ Econoom Yuca Waarts ziet vooral meer heil in diversificatie van de cacao teelt. ‘Naast cacao bonen kunnen boeren ook een inko-

men halen uit cashewnoten, koffie en palmoliebomen. Ook basis-uitkeringen van de overheid en corporaties kunnen helpen om een leefbaar inkomen te bewerkstelligen’, zegt ze.

Volgens Frank Joosten van IDH kan een in januari aangekondigd plan van de Zwitserse multinational Nestlé wellicht voor een trendbreuk zorgen. Het bedrijf keert de boeren een bonus uit als zij meerdere gewassen gaan telen of vee houden. ‘Ze krijgen ook geld als ze cacao bomen snoeien, andere bomen aanplanten en hun kinderen naar school sturen. Als ze alle maatregelen treffen, gaat het om een bedrag van ongeveer 475 euro per familie per jaar, een substantiële toevoeging aan hun inkomen.’ ■

www.wur.nl/cacao

FOTO ALAMY

KINDERARBEID

Onlangs jarenlange inspanningen, werken nog steeds 1,6 miljoen kinderen in Ghana en Ivoorkust op de plantages van hun ouders. Ongeveer 55 procent van de Ghanese boeren en 40 procent van de cacao boeren in Ivoorkust zet zijn kinderen in. We kijken naar deze cijfers met onze westerse bril, zegt Anna Laven, politicoloog bij het Koninklijk Instituut voor de Tropen. ‘Veel kinderen voeren wel bepaalde taken uit op het bedrijf, zoals helpen bij de oogst. Maar dit gebeurt vooral na schooltijd en tijdens vakanties. De cacao is niet het probleem bij kinderarbeid. Sterker, met de verkoop van de bonen wordt het schoolgeld betaald’, aldus Laven. Toch zullen er zeker kinderen zijn die gevaarlijk of te zwaar werk doen met hakmessen zonder beschermende kleding. ‘Ook in het huishouden voeren kinderen vaak zware klussen uit, zoals hout halen uit het bos of water sjuwen vanaf de waterput’, zegt de onderzoeker. ‘Wat zou helpen om kinderarbeid te voorkomen is dat deze landen investeren in rurale ontwikkeling en werkgelegenheid voor jongeren.’